

Бүгү чурттарның протестирлері, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 69 (11567)

1981 чылдың март 22, воскресенье

1925 чылда
үлдүзлелткенге

Өртөө 2 коп.

СЭКП-НИҢ XXVI СЪЕЗДИНИҢ ШИИТ ПИРЛЕРИН - АМЫДЫРАЛГА!

КВАРТАЛДЫҢ КУУСЕТКЕН

Барың-Хемчикте «Хемчик» совхозун малчылары кыштагындагы чедишкенин эрттер, кышкы үдө малды алып продуктуларын кудулагас талаа-ныда республиканың малчыларына үндүрсе кий-гырынга төлөткө болуп турарлар.

Совхозтун Ыйыккал сүт-бара ферманын саанчылары 1981 чылдың бирин кварталында 45 тонна сүтү күрүне-ге дужаар турган, ошу март айында 10-да 46 тонна кылдыр ажыр куусеткен.

Мындай көскү чедишкени-лерин саанчылар партиянын

XXVI съездинге уткуштур калбарган социалисттик чары-тын ачында, малга четчир чемири берип, кышмак ажайдап келгенини түнө-линде чеди алганар. План-ныг онналдарын кууседи-ринче социалисттик чарытын муруну одуруунга чоруп кел-

ген коммунист саанчылар Хир-линг Хомушу, Галина Саа, Минчик Монгуш, Саа Оюу оларын утуктуу утук бо-луп, боттарыга быжыгалап инектеринден хей сүтү саап келгениер.

Ферманын саанчылары ам бирга кварталдык төңтүткө чедир планга неместир ам-даа 15 тонна сүтү дужаарын хүлээген.

Х. МОНГУШ.

Куш-ажылы
алдарның
тугу

богун Эркин районун «На-рын» совхозунун муракчы малчыны Дамбаалай Меро-вич Сегбенин күш-ажылы чедиш-кинирине тураскалып калдырун.

Д. М. Сегбенин кодамында төрүр 452 хой шуту содла-ган болгаш 451 хураган онча-менди доругу турар. Дур-жулаагы хойжу малды каш төлүн менди калгалап, бүрүн доруктур дээш бүгү күжү салып, онза кышмаккай ажи-дап турар. Он кодамында мал ченини курлавыр бар, сүт-биле хандырылган эки.

Хойжулар! Малдын чаш то-лун бүрүн камгалап, дорукту-рар дээш муракчыларын үле-герин эдерип, утук кужуниш-кин-биле кышмаккай ажи-лаңар!

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭН

СЭКП-ниң XXVI съездин төлөткө уткуур дээш социалисттик чарыкка алган хүлээлелерин чедиш-кини куусеткен үлөтүр бугураа коллективтери тей.

Оларын бирезин Ак-До-вураткын үш дугаар орук-ту-лук устурун ажи-лешчи-лерин съезд мурунку чары-

жыга киришкен, орук-септе-ге ажилдарынын квартал пла-ния партияны съездинин ажиттынар хүнүн чедир куу-

седир дээш сөзүн ээлээн. Баш бурунгаар санап көргөнгө-бүлө алдыга, квартал төңтүткө чедир ам-даа 20 муң рубльдин ажилы планда ажыр кылды-нар.

К.Т. ДОПЧУН.

ХООЧУННАРЫҢҮ ЛЕГЕРИ - БИЛЕ

«Морен» совхозга хой содлаашкыны түлүктөөн. Ажи-амайында 3 хойжу бригадаларында төрүе чо-лур 9 муң 13 хой бар. Амдымында 7355 баш хой-төрдү. Он 7600 хураган онча-менди камгалап ал-дыган.

Бригадалар аразында кал-барган чарыкты ажи-лешчи-мунуист Анатолий Овчинни-н устурун 3 дугаар бригада баштап. Биле бүгү алдыган

чаш хураган хормача чок өзүп, дорукту турар. Комсомолу Виктор Көккенин баштап 1 дугаар хойжу бригаданын ажи-лешчи база мактады.

С. ХОЖУ.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

«1980—81 чылдың кышкы үезинде мал кыштагында-гынын чедишкенин эрттер, аш болгаш сүт бу-дурерин база күрүнеге садырар көзүндүр талаа-ныда «Хемчик» совхозунун «Революцияны чалышкы» совхозунун ажи-лешкенин база мал ажи-лешкенин социалисттик чарыкка ажи-лешкенин инициативаны Улус-Хем райо-нун ажи-лешкенин белгиле, бо чылдың баштайы-ка малгаалап күрүнеге аш садыр планын бир ай бу-рунгаар 108,7 туу куусеткен.

Эркин чылдың бо үезинде турганында 1 муң 697 шей-нел хой ээти күрүнеге дужа-лан. Ол талаа-ныда «УТКА 25 чыл», «Күш-ажылы хос-ту», «Жанар аттыг совхоз-тарын көргүзү» эки болуп турар.

К. МААДЫ.

ЭГЕЛЭЭШКИНИҢ УЛУГ КУЖУ

Бо чылдың апрель 18-те а-жылы коммунисттик субботи-к эрттер дугайында Моск-ваның муракчы коллективте-ринин инициативаны СЭКП-ниң XXVI съездинин төгү-лүг шийтирелеринге сорук кир-дир бистин чүртүстүр ажи-лы чоннары белгиле калдыруш-кү-биле дегин турар. Комму-нисттик субботикке белгеле-ди дугайында СЭТА-нык кор-респондентилери чар болган-даа дынаганы.

МОСКВА. Клара Цеткин а-тыг дуржула-техника чары-канын коллектив бугураа ку-лавырларын инициативаны организастаан. Корүлгөсүн кол-сорулаш — коммунисттик суб-ботиктин хүнүн белгиле бу-дуржукту ажилдарынын со-длаашкыны толаргайлар, каматтыган материалдарын болгаш электротехника ош-хун ажилдарына белгеле-дерин кылдыр болган.

Коммунисттик субботикке коллективтин бугу кужуни-рин киржир. Оларын хей и-руузу боттарынын ажилдар-чарыктерин коммунисттик суб-ботикке белгеледи хуня-ринде эки-не белгиле бугураа-кту.

лестив кужунир шийтир-лаан. Инициатива 2 миллион 300 муң рубльдин продукция-ны бугураа. Ол дээр — анаа хүнзе ажилдын кемээлден барык ийи катап хей болур.

ТБИЛИСИ. Грузия ССР-ге Ленинград субботик эрттер талаа-ныда эгелелерини бирезин — Закавказ дегир-оруну Тбилисиде белгилеги коллектив болуп турар. Ком-мунисттик субботиктин бугу-раа бугу хуняраа эки-не бе-дик бугураа ажилдарынын база дөрт айларын дая-галарын хуусаа бетинде — апрель 18-ке чедир күседири демир-оруктар шийтирлаан. Тбилисиде демир-оруктарын инициативаны бугураа республиканын бугу трако-портуктары камал алганын электротехника болгаш кч-вар чүдүлү коммунисттик суб-ботик хүнүн ажилдарын хүлээген.

ВИЛЬНОС. Тудат матери-алдарын бугураа каттыжы-канын он-он оператор-рес-поситтер коммунисттик суб-ботикке белгеледи хуня-ринде эки-не белгиле бугураа-кту.

лук ажилдап, продукцияны шымыр улам белгиле турар. Күш-ажылы бугураа ажилдары — апрель 18-те чар-гай үр-түмелдиг болурун үлө-лөсүн дээрин олар коңут эки билер. Субботик хүнзе белгиле шымыр туулуларын болгаш өскө-лаа тулук мате-риалдарын хой-биле бугура-рин каттыжыканын кол-лектив шийтирлаан.

(СЭТА)~

ТӨЛЕВИЛЭЭН

«Бай-Тал» совхозун ажи-лы чоннары апрель 18-те бир-дем-биле коммунисттик суб-ботикке үлө-лөсүн. Албан, органи-зация коллективтери ол хун-кылды ажилдарынын планын баш бурунгаар төлөвилээн. 28 сугатты, херээженер 10 кижик Ак-Терек, Бай-Тал бугу-ларын баштарында даш-тарын арылап ашар. Ол-ла ажилдарын апрель 20-те та-раа төлөвилени суну чечсе-лештир баштары хурага хү-лээгенер.

Х. КАРА-ООЛ.

Бай-Тайга район.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ҮЕНИ САНААРЫНЫҢ ЧАА ЧУРУМУ

РСФСР-ниң Министрлер Чө-вүлелиниң 1980 чылдың ок-тябрь 31-деги айткышында беш-дүштүр Тыва АССР-ниң Ми-нистрлер Чөвүлели болза ССР-ниң Министрлер Чөвүле-лини 1980 чылдың октябрь 24-те хүлээп алганы «ССР-ниң деңсөөрине үени санаа-рынын чүртүктүр дугайында» доктаалы-биле ССР-ниң де-вискөөрине үени санаарын дараазында чүртүктүр күш-түр болурун доктаадыр көр-гөн дээрин министрлер, ведомстволарга, хооруксуом, райхуускомнарга тускай ший-тир-биле дынадып турар:

кураагынын кадар бир шагын чыл дугураа доктаамал (чыл бүрүе апрель 1-ле 0 шакче бир шак мурадыр не-мел чымыр болгаш октябрь 1-ле 1 шак аткаар чымыр).

Кызыл хооруксуом, рай-хуускомнар, министрлер болгаш ведомстволар, Тыва АССР-ниң деңсөөрине турар бугураа, организастаал, ажи-лешкенин чоннары амырдык бол-гаш ажил-чорудууны өй-тө-вөндө чорудулаа херээж артыларына суну бугураа болгаш күседири-биле хүлээп

алыр, үени санаарынын док-тааттыган чүртүктүр ший-тир-биле эрежес чутуга хем-чеглерин чотур үезинде бот-тандырып хандылар, үе са-наарын эскерттир дугураа-ринде транспортту бүгү ле-вилерини, нинти чениниге, сандык болгаш амырдык хан-дырыла бугураа дугайында үлө-лөшкенин чок малап ажилдарын үени санаарын эскерткен барыдаа хан-дылар.

Республика солуннарын редакциялар, Телевидение болгаш радиодыктыганын күрүне комитети үе санаар-нын чар чүртүктүр болгаш он-биле холбайды эскерткелер чоннары амырдык бол-гаш ажил-чорудууны өй-тө-вөндө чорудулаа херээж артыларына суну бугураа болгаш күседири-биле хүлээп

ЧАРЫШТЫ ТҮҢНЭЭН

Оңу беш чылдың планын ооналдарынын түнелерин болгаш партиянын XXVI съез-динге уткуштур алган соци-алисттик хүлээлелерин түн-нээн бугураагынын муракчы-ларын сүдүр. Тыва да-г-дугу хоораймын куус-кому чокта чар организаст-тап эрттерген.

Эркин онгу беш чылда ал-ган социалисттик хүлээлелер-ин күсөдөдө болгаш он бирин беш чылда согулаар дугайында илеткелди хоорай Совединиң куускомуну да-газы Х. Ч. Сарылар кылган. Партиянын XXV съездинин шийтирелерин амырдык бот-тандылар, онгу беш чыл-дын планын ооналдарын күс-күседири организастаал партия ажи-лешкенин чоннары амырдык бол-гаш ажил-чорудууны өй-тө-вөндө чорудулаа херээж артыларына суну бугураа болгаш күседири-биле хүлээп

коллективте коммунист күш-ажылында 78 шаанчылар ажилдап турар. Социалист чарыктын муруну одуруунда № 1, 2, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

Амгы хүннерде хоорайны бугураагынын, туудуга «Коммунист» ажи-амайы шийтир-биле деп белгиле ат дээш үш муң муракчылар, 114 элчелер, устуоттар, бри-гадалар деңсөөрине турар.

Партиянын XXVI съездинин дугураа болгаш социалист-тик хүлээлелерин хоорайны дугураа болгаш социалист-тик хүлээлелерин күс-күседири, боттарынын рапортта-рынын сүзд хуняраа белгиле-лээн, Съездине күш-ажылы рапорттары № 3 орук-тууду устуоту (начальник комму-нист Л. В. Ростиславский).

«Тыва даг-дугу» комбинаты энергетик, арылаа фабрика-зында коммунист Ондар Да-лаш болгаш Бирини элчелер болгаш БИЛАЗ-540 маркалыг машиналар 142 муң тонна даг массалык сөөктөни, рудник коллектив 21 муң тонна даг массалык чүдүр-гөни рапорттадылар. Ол ми-наш туудугулар 60 аш ишти чүртүр бажыны съезд ажиттынар бетинде чүртта-чыларга хүлээткен.

Селтка боттарынын коллек-тивтеринин шалык ажи-лешкени санал берген элчелер мастер Д. М. Ондар, тууду-жу Б. Ч. Толоон, чолочу В. М. Ковалев, дараалык-чы М. Х. Дүндү болгаш эске-лер-лаа чуталаан, партия-нын XXVI съездинин шийтирелерин амырдык бот-тандылар дээш улам күжү-нишкенин ажилдарын хү-лээгенер. Социалист чары-ктын хей санын тилекте-лерин хүндүлүг бижиктер-биле, эрктиг барлаңар-биле шаңнап-мактаан. Селтка кир-жиктерин хоорайны ажи-лешкенине кылгыртып хү-лээп алаан.

Х. МОНГУШ.

УКРАИН ССР. Днепропетровсктин К. Е. Ворошилов атыг комбайн заводу бо чылдың Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

УКРАИН ССР. Днепропетровсктин К. Е. Ворошилов атыг комбайн заводу бо чылдың Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

УКРАИН ССР. Днепропетровсктин К. Е. Ворошилов атыг комбайн заводу бо чылдың Тыв

3-кү арын ● 1981 ч. ● март 22

ООН АЖЫЫ МЫНДЫГ

ССРЗ-нин Министрлер Чөвүлелинин донтоалын бугаар бо чылдың апрель бирээден эгелээш, бистик чуртууус чаа үгеш-биле чурттап эгелээр. Ол чогуу чүү дээни ол? Бистик кал-бак-дегем Төрзөн чуртуу-уска хонуу санынын-на чырык турар үгеш-апрель айдан эгелээш, дыма узаар. Ынчаарга бистер мурнунда эртегиник тос шактан эгелеп амылдап кирип турган болуусуна, ам сес шакта амылдап эгелээр апзар бис. Ынчалза-даа шактын чогуу дөмөй-ле тос шакты айтыр.

Уени чырык хун айы-биле бир шакка бурунгаар тырттар-га оон бугу чуртка экономика-тиг ажыы дыка улуг. Чүгө электр энергиязы беин ийи миллиард киловатт-шак кам-наттынып алдынар. Ол камна-алган энергия дыка хой мил-лион квартиралары бүтүн чылда чырылдап болурун алыр болза, оон амык-дузалы кайы хире улугу деп чүе бидин-тир.

Чамдык кижилер шакты бу-рунгаарадып, өскерттиге ки-жигини амыдыралыга, ылаң-гыа оон калыкшылыкта хора чөйрө берес ирги бе деп ай-тырыскап турарлар. Тускай эртемчилерини шынчап, ке-рек кырында дуржулааларга даангап кылып турар түнел-дерин бугаар алырга, шакты бурунгаарадып кижиге хора чөйрө хамадан чок, харын ажыктыг. Чүгө дээр, амык шактын соонда-даа чырык хун үеи үгүшүлдүргөн бол-ган, кижигини мага-бот органи-зм хун херелин хойну ажы-лаар аргалып болуу. Ынчангап хун херелин хойну алган ту-дунда кижигини организм улам быгытары бидингир бол-бай.

Уени бир шак бурунгаара-дып кижигини организм аа-ааа дыка дүргөп чачыгар. Ынчалга бичин уруугага ол бидиртпей-биле чачыл-апар.

Бо чылдың апрельдин бирөө-де эң-не баштай Чукотканын утустары чаа шак-биле амы-лап эгелээр. А ан соонда Москва кураанын дөвүс-канын чурттагылары чаа үе-биле чурттап эгелээр. Бир шакка бурунгаар тырткан үе-биле бистер талыг-ла беш ай иштинде амылдап, чурттап бис. Ынчангап өскерттиги бирини хунундан эгелээш, шактын чогууну база катал бир шакка соңгартадыр. Ону бир шак дээр тыртса-даа чы-рык хун база-ла мунукузук-дан узун болуру чүе.

Уени бир шак бурунгаар болган соңгардаа тырттар кижигини үгүшүлдүргө-даа, амык-ижиге-даа бидингир өскерттигини бидирбас. Харын-даа үгеш-ама улам-а ажык-дузалыг болган үр-түнелдиг чырыгдатынар.

«Бам-дан амы чыгыс-лаа шалычы туугу мунд дегергенг үнелээ албаа, мунд кайгамчыктыг орук эртпээ деп сетки ханымын-биле база бугу-биле илереди болур» деп, БАМ-нын орууну дугайында чыл санында ВЛКСМ ТК-ны ундурп турар дегергенде бижээ. Ол үнелээ Хабаровскийн ном ундур чөйрөгө база хамааржыр. Чүгө дээр, ук магистраль туугу эгелээш үезинде бугу Хабаровскийн ном ундур чөйрө туугуларга туугулар дугайында ном-нарып паралап келген.

Ук чогадыкчы коллектив БАМ-ны болган оон зоналыын дугайында дегер-генг чүгүдү паралап ундуренин ажа-панаа.

ЧУРУКТА: мунд-лаа-политиктиг ли-тература-ны редакциялыын эргелекчи Ю. Л. Лажик, чоо чурчук А. В. Колесов болган ном ундур чөйрөгө директору РСФСР-нин культуразынын алдарлыг ажылдакчы Н. К. Кирюхин (сола-гай талазында) БАМ дугайында номнарын эскили көрүп турар.

А. ШЛЯХОВТУН ФОТОЗ.
СЭТА-нын фотохроникасы.

АЛДЫ ЧҮС ЧЫЛАДАРНЫҢ ҮНЕНИГ НОМНАРЫ

Баштайгы парлакты Иван Федоровтун болган оон эки Петр Метаставтын ховар ажылдарынын бирээни Владимир Суздальскийн муз-а-поведенинин экспедициязы Митино суурдан тышкан.

— Эрги казанактан тып аг-ганымы бурун шактын ном-нарынын аразында бир-ле деп-тер бистин кичээгенин ховар туткан—деп, ол болуш-кунун кол киржигини, му-зейини ном фондунун эрге-лекчи Г. Гордеев чугаалаа.

— Оон лаштык ховар өскер-лерин илалбас, ыччалза-даа номун үжүктөргөн көргөш, де-риде берген мен. Олар он та-лазын ийлекке болганнар. Ынчалыр чүгө XVI чүс чы-ларда паралап турган болбай. Чыгыштыла берген баштай-гы арыннары оварыччалыг атырар, бистин тывыжысы тергип үнелг дээрли зоран биллп калыныс. Ол 1569 чылда парлаттыган «Еванге-лие» болган. Ону Белоруссия-нын Заблудово деп чөйрө пар-лаан. Ук номну сугагыт «Апостолу» парлаан соонда, беш чыл эрткенде үндүргөн-даа болза, ховар номнарын бирээ-ниге санаттынып турар.

Музейини энтустастарынын барык он чыл дүргүзүндө ли-леп келген хой саныг ажы-ларын түнеллини бирээни ол. Суздаль ховарыда Спасо-Евфимиевс хураанында амы-тынган «Алды чүс чылдын мундгы номнары» деп дегер-генни экспонаттары ол ном-нар апарган.

— Орус номнарын хөг-жүлдөниин кол-кол утга-нышкынары айтарлар көрү-бистик кол сорууганыс ол—деп, С. Гордеев уламчы-лаан—Тааржыр экспонаттар-дын дилеп тыпкан, оларны ши-лип, таарыштырып алганыс ол тодарттынар.

XV чүс чылдарда парала-тынган хураа-хит, төөгү, эр-те-буруну хойлулар чыгган «Русская правда», ол үенин литературалынын тускаала-рын көргүскен. Игумен Да-

нидин аян-чоругу деп ном-нары дегерген ажыдып ту-рар. Агау, номун карттыг ном-сугурадып хайыгыттар. Ол дээр, Софья дагыныын Суздаль мөргүл кылдыр чөй-рө белекке бергени «Еванге-лие» болур. Ажыдып каанда ук ном 180 сантиметр чедип турар.

Хол-биле-даа бижээ, «пар-лаан-даа номнары кичээгени-лиг өөренип көргөш, Россия-ны, Украинаны болган Бе-лоруссияны акы-дуума ула-тарын утаан-бодал талазы-биле боттарыга чогуу, үн-дүргүлдерини ол үеги поли-графтиг дегерлини бекит-турганын эскерип болур. Пар-лаар ном ол үеде хол-биле би-жээнирген бодалга дыка аз эртерик турган. Каалаан бол-ган парлаан Истоминини баш-тайгы орус үжүгдөли көрө-ли. Оон чанында Смирнскийн «Грамматикасы», Ону Ло-моносов «Бодуну эртем-биле сугагаан ном» деп алаан. Ол

Петр үезини номунун эртээ-дыка чик болган.

Орус классиктерин дигит турган үезинде үндүргөн номнар, социал-демократтыг парлаганын баштайгы үндү-ргүлгөри, Маркстын, Энгельс-тин, Ленинни революция мурундагы ажылдары, Совет эрге-чакырганын баштайгы номнары экспозицияны кол чөйрөни ээлеп турар.

«Алды чүс чылдарын үнел-гү дугайында чугааны дозуп тура, XII чүс чылда үнелг «Төөгүлүг чылдарын тооду-гула» бижиттиген «Ном дээр, өктөргөни сугартып турар тем-дир. Ол дээр, ө-өгөн утаанын үндүлгөндөр, Номд билгилерини хемчээл талазы-биле төнүч чок эр-те-нез бар» дээп сөстөри чуга-лааа артык амы.

З. ВАСИЛЬЕВ,
СЭТА-нын көрр.

Суздаль,
Владимир область.

ОРКЕСТРГЕ — КОМПОЗИТОРНУҢ АДЫН ТЫВЫСКАН

Совет ырларын классикти, СССР-ни улустун артизи Ва-сильев Павел Солоньев-Се-дойун азын Ленинградтын телевидение болган радио ко-митетини оркестринге тывыс-кан. Ол коллектив-биле суга-рык композитор үжөн ажыг чыл дүргүзүндө үр-түнелдиг ажылдап келген.

Оркестрин 1945 чылдын май 9-тан эгелеп чорудуп кел-ген резервуряды В. Со-ловьев-Седойн чүс чөйрө ыр-лары болган эстрадалыг хөг-жүмөри кирген. Композитор-ну автор концерттеринге ор-кестр доктаамал киржип турган, оон он бир фильме бижээн ырларын күтүскен.

Ленинградтыг композитор-лары РСФСР-нин алдарлыг артизи Станислав Горюнов-пун удуздары ол оркестрин боттарынын өнүгүп деп санаар. Музыкантлар чүгө микро-фон чаныга ажылдап турар эвес, фестивалдарга киржип, филармония залдарына ой-нап, заводтарын пектеринге концерттерин көргүзүп турар. Амы үеде В. П. Солоньев-Седой эгелг оркестр «Ле-нинградтын музыкалыг чымы» деп чачыл болган фестивалга киржиринге белеткенн турар.

(СЭТА-нын көрр).
Ленинград.

А Н А Й - Х А А К

Шала чаксаар кыштар база тускай чурумдалып. Аал коза-нынын хары эрип, ыжык чөй-рө бусталылап, серилерде мөңгүн соруулардан кылап дамы чактын шыгыны дил-деп сугулары дег дынаалы-лар. Шыкып агаар беини өдөксиг. Кижик шоолуг кө-зүбөс бора-бора куштар ка-рандыларда чөмөн мижире-кен, чаш хураганнар алгы-рышкан, анайлар көржөн ки-рылаа дөмөкчөкчөп турар. Бо-ла бүтү көдээ чөйрөн катал-таттында, турумалы, ала-та-нын эмел «экспедиция» дээлиг, эрте чактын мезгилэи — төзүн өөр-өөр болуп алган мезгилэи эрип ушкулур.

«Адыр оожурганар! Чүтү бидинер? Дамы амыламы-дыр» деп, кылыктанган шык-аңыт кыш аас ээргилээш орукче шошук чоруй, бугурулун-биле үнүп уламчылап. Кажаз-хораа аразында холзеп турган кижилер хөңгөп каада ыт эр-ген утжө көрүп алган турган. Сиген сөөктөн машина чоруп олтурган. Ажык калылаа хура-ганнарга сикен саппа берип турган сакмакын кыстар кат-тыжып, хөп-сынын чазанып, хун караанга холзеп бора-хылаа дег мижирешкан.

Машини сикен кажазанын чаныга доктап берген. Кыс-тар ону үтүл-лөп келгенер. Эмискин хураганнар база ээри-биле каада соңуурган чөйрөп келген. Кыстарын хөңгилерини чыгыры берген. Чүгө дээр, чолаачын таны-чаа анык кижини ылаңгыла-ла үе-чөгөс кыстарга соңуур-ганлар апарган. Кара-кара ка-рактар оон шымчыкын бүр-үп өрүмчөп эгелээш.

Чолаачы хөгүл-баштап эр болган. Ол бодуну бугу-дун, чөп-чөгөс кыстарга апарып олур-ла илередиксээ:

— Эки, кыстар! Эзизиргел кыштар деп бодалым, эртин-дер ораны турган чүе ылаң. Па, чүгө шоолуг мытатпас силер, сөөк арай хыныр-дыр силер аа? Хыныр-дыртын бо-лору кыс уластуу нараш эес талазы чок, аумалар. Амыр-мендир көрүер, кыстар.

— Мендештибис. Азы кан-ды дылаа сөгөс эки ирги? Болар мырылган боостар чар-лыгы алгыры туршкымы—дээш, сурун уруг эдил турган хураганга айткан.

Кыстар чир-шон түшкен.

— Аа! Динаваан-дыр мен. Буруулу болдум, кулаам арай кадыг киж болдум мен ийин. Чөккөсөй көрүер, кыстар.

— Ажырас. Көстөп канчаар, шөмөкчөп олурар апарып-наа— деп, бир кыс баш-тактанган.

Чолаачы эдил турар хура-гын кушпаташ, оон холун дилээп тутушкан. — Эки, эш-Хураган! Мени таныр сен бе. Өнүк? Мээ азын билс сен бе? — деп, ону чаптап чугаалап кылган.

Сурун кыс үе кирген:

— Мээ-ээ деп, эдил тур-мышкажыл. Ол дээр оон ды-наа силерни алыныр Кошкар-оол дээни ол-дур.

Кыстар база-ла чир-шон түшкен.

Чолаачы арай ыдыксап чугаалаан:

— Чо-ок, өнүк. Мээ азын-арай соора биллп тур сен.

Мен өшкү аймаа аттыг кижин боор мен. Сагымай тур сен бе, кай?

Хураган база биезги хөвээр эткен.

— Чүү дидир? Ам база очул-дур берип көрүерен— деп, чолаачы сурун кысты тула-дур дээниг айттырар.

ЧЕЧЕН ЧУГАА

— Силерин алынары Ху-нак дээр болушкымы— деп, чугаалап турмышкажыл.

— Чо-ок, өнүк, сагымай тур сен. Алай-оол деп кижин боор мен. Утаанын арай хир-еңи эш-тир сен.

— Ыччал болбас. Мээ ху-раганым утаанын, оран чүе. Бээр кел че— дээш, сурун хура-ганын чолаачыдан ап алган:

— Алай-оол акын ажылда-ныс. Алай база өзүп келеш Ху-на алар-ла болгай— деп, чуга-лаа дээр дээр кыстар чир-шон түшкен.

Сурун уруг кабина кыдын-ла көрүчүккө көрүмүшкө уламчы-лаан:

— Оо, тулаан галерей мылаа чүе шыккажыл. Кожуп чорур дегерген көрүп болур ирги бе?

— Көрүер, көрүер. Үй-ба-лай чуртуктар-дыр ийин— дээш, чолаачы кабинаны ажы-дышкан. Кыстар кабина иштин-де мижиртиг чуртуктарын көрө бергенер. Колдуунда-ла

бугулу душук бо-дур, эш.— дээш кижин. Чогуу кым деп уругул дээрли билбөө мен. Алырма-ла-ла ыччар кезип каан чурчү чүе? Кай, силер-ини чүе бе? Шына-ла дө-мөй-дир силер— деп, Алай-оол эңбөсүнүп чугаалаа, дөри чоткан.

— Кыстар, хураганни ба-жыкче чалаан! Хүндүлгө— деп, сурун уруг чачыгылаан.

— Чөстөй-оол—чөдөн үнүп, дээрден дүжүп келген ол-дур. Алай-кыс, амырал, хөгел! Кудук-чакыч чанын чанап— дээш чидиг үн дынаалган.

Каткы-хөг, чугаа-соот эгел-дү. Алай-оол— чаа чолаачы. Ол Көдээ ажык-агый минис-терствоууну автобаза чөйрөгө чолаачылап турар. Кол-ла чүе— ол бот.

Элентиг ужуражылган дөм-дээ кылдыр Алай-оол анык сакмакчы кыс Алай-кыска сүрээлешкен, чурктын хыны-зылаа кузугун кызынга кыстына берген чоран. ак-талын бугукуштарын боо-дал чөкөк кылдыр сугаан.

Тудум бугукуштарын Алай-кыс суг куткаш шыге олурткан, көзөңгөс салып алаан. Үн хонук арктенде Алай-оолдун белекчежи алай-хаакташп чыгып кел-ген.

Алай-хаак... Амыралдын арыт-шыны агым, өлөйгөт азуу оон чыгып эскен сар-ла өнүкө сикендикен дег сак-лаан, Алай-кыска ам бир чаа ужуражылган азап тур-ганыг. Алай-хаак ам-ааа эс-зыла-ла, а ону оон соонда арыкчаш эртинге тарып каар-лаа каалаас. Алай-кыс биле Алай-оолдун алай-хаагы болур сен.

Ва. СЕРЕН-ООЛ.

«Арага хандыккаш...» деп чүүлге хамаарыштыр АЖЫК ЧОК, ХАРЫН-ДАА ХОРАЛАГ

Арагаашкы ховарыг, бак чачыл дээрли кым-даа биллр. Шал-шалаа Шекспир беин алаа дараазында чидиг үлээшкенин берген: «Улус боттары-ла дайынын акыкче ажырып турарлар, ул дайыс оларын мээни ирилтер». Кап-талыстг турттарга арагааш-кын ажык чөйрөнүн амы-дырал-чуртталганын эр-берге байдаллардан, дээр-тагы хун дээш кезээде кор-густулган төбүтүлөр.

Совет кижин — бодуну чур-туун ээзи. Коммунист пар-тия кижини бүтү талазын сайыралы, ылаңгыл бугурул-чоруй, сакыс-сикелдин бай-лаа, мөзү-шарынын амы, мага-боттун калык казай чоруй дээш оон кичээгенин салып келген болган салы-лаа турар. Киж дугайында сакыс салыктын улам ханы-лап, чаа-чаа талаалары хаара

тууш турарын эскерер бис. Моон алгаш көөргө арагааш-кынга калдыг-даа чидеин бис-те чок болуп турар. Арага-лашкын өл-бүлө, амыралына хора чөйрө, корум-чуруй алдашкынын кымырчы кижилерин дини турар.

Арагаашкын социалист-тин чуртталганын дүргөсүн хажылып турар дээрли чугаажок. Элрик кижин көр-гө карака беин чаржыкты. Оон аажы-чачы кижин шыла-жыр арга чок, долгандыр ту-дур кижилерге шалтыгыт бо-луп турар. Арагаашкындын көм-хөкөк үлээшкенин чөйрө чүгө чаныс базым деп улус-тун чугаалажыл турары-лаа чөтүгү. Тускай сан-түнер бугулар алырга, хунаааначы-кыны 90 хууу арагын хө-дүн эрттир шөкөнүн түнел-динде үнүп турар. Арагааш-кын кижини бугурашкыга че-

дирер. Оон түнелдиге кижилер калдыг-даа турш чок апарлар. Харыскага, ху-лээлге дугайында олар шуул-ла утуптарлар. Арагачы кижин чурттан турар өл-бүлөгө кан-дыг коргунуп болушкунлар таарышпас дээр, ылаңгыл би-чип турттарга ол бүтүн сал-дары даа багай.

Арагаашкынга узур деми-селди бугу-ле арагар-биле чо-рулар чугула. Бо амык-хе-рекче номнары база ажылап болур-дур. А. К. Плэвинскийн «Улуг ховар деп ному бар, Медина эртемчилерини ка-лаалаа, хой чылдарда амы-лап келген сикелер аман ара-галып ховарынын дугайы дегер-генгиле чугаалап турар. Номун чамдык эртеринде хө-рээженин болган элээли уругтарын арагаашкынны көрүскөн. Долгандыр турар кижилерге сүмөни эми калып турар.

С. САВЫР,
библиотекар.

классан дашкаар-даа болза кичээл хөңгүл эрттирл, док-таамал таныштырып турал калдыгы деп санаттарлыг мен.

Ч. ЧАШ-ООЛ.

Суг-Бажы суур,
Каа-Хем район.

ТОДАРГАЙ ТАНЫШТЫРЗА

«Арага хандыккаш...» деп чүүлге хамаарыштыр эш-оор-чун санал-оолдарын «Шыт» солун дамчыштыр соңуурган номун тур мен. Олар шупту-ла арагаашкылаан ушуну-рунун арганын дилеп, бот-та-рынын ажыктыг саналын би-жүн боор-дур.

Алай хамаарыштыр мээи са-налым — хоолу-дүрүм орган-нарынын ажылдакчылары чөй-рөгө барып, ол талазы-биле лекция, бөсөаларын боттүг

факталарын көргүзүп тургаш, чотга кылып берип, дегер-генгиле таныштырып турал калдыгы деп санаттарлыг мен.

Ч. ЧАШ-ООЛ.

Суг-Бажы суур,
Каа-Хем район.

УЖУРАЖЫГА КЕЖЭЭЗИ

Чоонга чаа Кур-Чер ор-туман шопалыгына оон эр-те-ни чылдарда өрөнчикчи-ли-биле амы өрөнчикчи-ли-ни ужуражыга келээ-зи болган.

Ужуражыга келээжиге Москва, Новосибирскийн, Красноярскийн, Томскийн, Кемеровскийн болган Ула-Улаин дээш өрөдиге чөй-рөгө өрөшүп турар сту-дентилер келгенер. Олар амы үеде канчаар өрөшүп турарын, чоокку үеде чүнү кымырын соңуургадып чуга-лааннар. Оон ам доозар өрө-ниччилерге ортумак, дээш өрө-диге чөйрөгө канчаар эс-кемдер дугаарын, алаа амыгааштын белекченири сү-мелен чугаалааннар.

Школяны башкылары ан-гы-аңгы үеде дооскудаан, ангы-аңгы өрөдиге чөй-рөгө өрөшүп тураларга, эр-теме эки кызымаккай өрө-нип, тускай эртемни чөйрө алырынга чаагай күзөлдөрип чугаалааннар.

Келээжин түнелдиге кат-тышкан солун көлөпт болган.

М. ДАРГАТ,
башкы.